

УДК 81'373.612.2:81-13-115

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213798>**Аліна БУРАНОВА,***orcid.org/0000-0002-3849-0944*

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри методики викладання іноземних мов
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна) *alina_mikitenko@ukr.net***МЕТАФОРИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ НАЗВ АРТЕФАКТІВ
ЗА ВЕКТОРОМ «КОНКРЕТНЕ – АБСТРАКТНЕ»**

У статті визначено та проаналізовано метафоричні переосмислення назв артефактів, семантичний розвиток яких відбувається за вектором «конкретне – абстрактне» в українській, німецькій та англійській мовах на основі подібності за функцією. Зазначено, що вивчення семантичного розвитку лексем ґрунтується на семасіологічному підході, який дає можливість дослідити семантичну структуру та її зміни в усталених лексичних одиницях. Проаналізовано метафоричні транспозиції назв артефактів (штучно створених предметів людської діяльності). Значення одного й того ж предмета може відрізнятися в різних культурах, що впливає на подальший розвиток метафоричних назв, оскільки людина надає йому певного смислу, який існує не в самому предметі, а в культурі, що його створила. Розглянуто метафоризацію як процес семантичної транспозиції та як найпоширеніший спосіб набуття найменуваннями переносного значення. Результатом цього процесу виступає метафора, що заснована на механізмі перенесення ознак з одного предмету на інший на основі подібності за формою, функцією тощо. У ході дослідження виявлено подібності та відмінності метафоричних назв у трьох досліджуваних мовах. Установлено, що схожості в набутті назвами артефактів переносного значення полягають у частковому збігові фрагментів реального світу в різних культурах, оскільки людині притаманна здатність однакового сприйняття об'єктивного світу, що має психічне підґрунтя. Виявлені відмінності пояснюються властивостями асоціативного механізму різних мовних свідомостей, що вказують на специфіку національно-образної картини світу та розкривають її унікальність. Набуття назвами артефактів переносного значення за вектором «конкретне – абстрактне» пов'язано з прагненням людини зафіксувати абстрактне поняття в образі матеріального предмета з метою більш доступного сприйняття його розумом та збереження в пам'яті. У ході дослідження встановлено співвідношення набуття назвами артефактів переносного значення: укр. 84,7%, нім. 85,6%, англ. 86,3% від загальної кількості метафоричних перенесень.

Ключові слова: метафора, метафоризація, метафоричне перенесення, артефакт, абстрактне поняття.

Alina BURANOVA,*orcid.org/0000-0002-3849-0944*

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages Methodology

National Pedagogical Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) *alina_mikitenko@ukr.net***METAPHORICAL REINTERPRETATION OF ARTIFACT NAMES
IN THE DIRECTION “CONCRETE – ABSTRACT”**

The article identifies and analyzes metaphorical reinterpretations of artifact names, where semantic development takes place in the direction “concrete – abstract” in Ukrainian, German and English on the basis of similarity in function. It is noted that the study of semantic development of tokens is based on a semasiological approach, which makes it possible to investigate the semantic structure and its changes in established lexical units. Metaphorical transpositions of artifact names (artificially created objects of human activity) are analyzed. The meaning of the same subject may differ in different cultures, which affects the further development of metaphorical names, because a person gives it a certain meaning, which exists not in the subject itself, but in the culture that created it. Metaphorization is considered as a process of semantic transposition and as the most common way of acquiring figurative meaning by names. The result of this process is a metaphor based on the mechanism of transferring features from one subject to another on the basis of similarity in form, function and so on. The study revealed similarities and differences of metaphorical names in the three studied languages. It is created the similarities in the acquisition of figurative meaning by artifact names in studied languages consist in a partial coincidence of fragments of the real world in different cultures, since a man possesses the ability of the same perception of the objective world that has a psychological basis. The revealed differences are explained by the properties of the associative mechanism of various language consciousnesses which indicate the specificity of the national-figurative world view and reveal its uniqueness. The acquisition of figurative meanings by the artifact names in the direction

«concrete – abstract» is associated with the desire of a man to capture the abstract concept in the image of a material object in order to more accessible perception of the mind and memory. In the course of the research the ratio of the acquisition of figurative artifacts by names was established: Ukrainian 84.7%, German 85.6%, English 86.3% of the total number of metaphorical transfers.

Key words: *metaphor, metaphorization, metaphorical transfer, artifact, abstract concept.*

Постановка проблеми. Сучасне мовознавство активно досліджує проблеми найменування як складного пізнавально-мовленнєвого процесу. Особлива увага приділяється результату цього процесу, а саме – усталеним мовним одиницям. Вивчення семантичного розвитку лексем ґрунтується на семасіологічному підході, оскільки саме цей підхід дає можливість дослідити семантичну структуру та її зміни в усталених лексичних одиницях. Аналіз цих змін, що відбуваються завдяки переосмисленню, дотепер залишається дискусійним лінгвістичним питанням.

Аналіз досліджень. Результатом переосмислення стають метафоричні та метонімічні найменування, зіставлення яких сприяє виявленню та аналізу подібностей та відмінностей образного мислення носіїв декількох мов. Метафоризація як процес семантичної транспозиції є більш поширеним способом набуття найменуваннями переносного значення. Результатом цього процесу виступає метафора, що заснована на механізмі перенесення ознак з одного предмету на інший на основі подібності за формою, функцією тощо (Ю. М. Караулов, Ю. В. Кравцова, О. О. Тараненко, В. М. Телія, А. П. Чудінов та ін.). Цей процес характерний для багатьох мовних одиниць, однак більш різноманітнішими вони виявилися в найменуваннях на позначення **артефактів** (штучно створених матеріальних «продуктів» людської діяльності) (Л. М. Бойко, Т. М. Висоцька, І. В. Дукальська, Р. О. Каракевич, Р. Д. Керімов, Е. М. Пастухова, Т. С. Толчєєва та ін.). Незважаючи на те, що артефакт є штучно створеним, людина надає йому певного смислу, який існує не в самому предметі, а в культурі, що його створила. Саме тому значення одного й того ж предмета може відрізнятися в різних культурах, що впливає на подальший розвиток метафоричних назв.

Мета статті полягає у встановленні та аналізі метафоричних переосмислень назв артефактів, що відбуваються за вектором «конкретне – абстрактне» в українській, німецькій та англійській мовах на основі подібності за функцією, а також виявленні подібностей та відмінностей цих метафоричних назв у трьох досліджуваних мовах.

Виклад основного матеріалу. Фактичний матеріал дослідження становлять найменування артефактів (складові компоненти українських,

німецьких та англійських фразем), які в процесі семантичної транспозиції набули статусу метафоричних назв. Аналіз словникових дефініцій дав можливість виявити лексеми на позначення артефактів, що мають одне або декілька переносних значень та утворюються на основі метафоричної транспозиції в українській, німецькій та англійській мовах. На основі класифікації Г. М. Склярєвської було виділено три типи регулярних метафоричних перенесень: «артефакт – артефакт», «артефакт – людина» та «артефакт – абстракція», серед яких, за спостереженнями дослідниці, друга модель є більш поширеною, що пов'язано з тим, що майже кожному властивість будь-якого предмета можна використати для характеристики тих чи тих якостей людини, оскільки мова не має жодних перешкод для найбільш віддалених зіставлень у творенні антропоцентричних метафор (Склярєвська, 1993: 82). Під час дослідження спостереження Г. М. Склярєвської не підтвердилися, оскільки було встановлено, що у всіх досліджуваних мовах регулярні метафоричні перенесення найчастіше відбуваються за моделлю «артефакт – абстракція». Таким чином, найчастіше семантичний розвиток лексем на позначення артефактів відбувається за вектором «конкретне – абстрактне». Можливо, такі результати можна пояснити тим, що розглядалися назви лише тих артефактів, що були зафіксовані як компоненти сталих виразів трьох мов. Ми пов'язуємо отримані результати з прагненням людини зафіксувати абстрактне поняття в образі матеріального предмета з метою більш доступного сприйняття його розумом та збереження в пам'яті. Необхідно зазначити, що під час дослідження було встановлено таке співвідношення набуття назвами артефактів переносного значення: укр. 84,7%, нім. 85,6%, англ. 86,3% від загальної кількості метафоричних перенесень. У цій статті пропонуємо розглянути метафоричні переосмислення, що відбуваються на основі подібності за функцією. Було виявлено як подібності в трьох мовах, так і відмінності, що виявляються у нерівнозначності значення.

Під час дослідження було встановлено, що у всіх досліджуваних мовах більшість найменувань артефактів отримали аналогічні переносні значення. Наприклад, назва артефакту укр. *ярмо* / нім. *das Joch* / англ. *yoke* позначає у трьох мовах

«тягар», «гноблення», «залежність». Передумовою виникнення метафоричної транспозиції стала подібність за функційним призначенням упряжі, яку одягають на шию великої рогатої худоби для виконання певної роботи: пор. укр. / тільки одн., перен. Тягар, ноша; 2. тільки одн., перен. Гноблення кого-небудь; гніт, утиск (Словник української мови); нім. 2. (gehoben) etwas, dem man unterworfen und wodurch die eigene Freiheit stark eingeschränkt ist «(високий стиль) щось, чому підпорядковуються та через що обмежується особиста свобода» (Duden Wörterbücher); übertragen drückende Last, Knechtschaft «перен. тисний тягар, залежність»; ein Volk vom kolonialen Joch befreien «звільнити народ від колоніального гноблення»; das Joch der täglichen Pflichten «ноша щоденних обов'язків»; das Joch des Imperialismus «гноблення імперіалізму»; das Joch der Ehe scherzhaft «тягар подружжя жартівливо» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache); англ. 1.1 Used to refer to something regarded as oppressive or restrictive «використовується на позначення того, що вважається репресивним або обмежувальним»; They have been released from the yoke of authoritarian tyranny «вони були звільнені від утисків авторитарної тиранії» (English Oxford Living Dictionaries).

Найменування укр. колицка / нім. die Wiege / англ. cradle використовується на позначення «початку». Передумовою виникнення такого виду перенесення також є подібність за функційним призначенням, оскільки артефакт використовується на початковому етапі життя: пор. укр. 2. чого, перен., уроч. Батьківщина; місце виникнення і розвитку чого-небудь;. Київська Русь є спільною колицкою російського, українського та білоруського народів (Словник української мови); нім. gehoben, übertragen Anfang, Ursprung von etw., Ausgangspunkt «високий, перен. початок, виникнення чогось, вихідний пункт»; Frankreich war im 18. Jahrhundert die Wiege des Fortschritts «Франція була колицкою прогресу у 18 столітті»; diese Halle ist die Wiege des Walzwerks «цей зал є вихідним пунктом цеху напрокат»; ich habe unter Bopp Sanskrit getrieben und glaubte damit bis zur Wiege der Menschheit vorzudringen» я керував санскритом під Боппом і тому думав перейти вперед до виникнення людства» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache); англ. 1.2. A place or process in which something originates or flourishes «місце або процес, в якому щось проходить чи процвітає»; The turn of the century seemed to herald a turnaround for those living in the cradle of Christianity «хід століття здався провісником повороту для тих, хто

жив у колиці християнства»; *Mother Afrika is the cradle of civilisation and not those geographic entities* «Мати Африка – це колицка цивілізації, а не ті географічні об'єкти» (English Oxford Living Dictionaries).

У всіх досліджуваних мовах назва укр. стілець / нім. der Stuhl / англ. chair позначає «службове місце». Функційне призначення артефакту «для сидіння», оскільки для обіймання певної посади годиться наявність спеціально відведеного місця. Пор. укр. / / перен., розм. Посада, службове місце; – Щось дуже ти за свого стільця боїшся, – мовила Віра Андріївна (Словник української мови); нім. der Heilige Stuhl «святе службове місце»; der bischöfliche Stuhl «місце єпископа»; Seiffert, dienstältester Assistent, war der Nächste am Stuhl des Professors «Зайферт, асистент з найбільшим стажем роботи, був наступним на посаді професора» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache). Треба відзначити, що в англійській мові на лексичному рівні зафіксовано декілька схожих переносних значень для цього найменування: 2. *A seat of office, authority, or dignity, such as that of a bishop* «місце служби, влади або посади, наприклад, єпископа»; 3. *a. An office or position of authority, such as a professorship* «посада або службове місце, наприклад, професор» (Dictionary. Encyclopedia and Thesaurus); My official university chair was clueless as to how to support my writing and research interests «моє офіційне університетське місце було бездоганим щодо того, як задовольнити мої письмові та наукові інтереси», he was due to step down after a three-year stint in the chair «він повинен був піти у відставку після трирічного періоду на службовому місці» (English Oxford Living Dictionaries).

Найменування артефакту укр. стіна / нім. die Wand / англ. wall позначає у всіх досліджуваних мовах «перешкоду», оскільки служить певною завадою. Пор. укр. 4. чого і з означ., перен. Те, що відокремлює, роз'єднує кого-, що-небудь, перешкода у здійсненні чогось. Ксеня почувала, що між нею та Олегом зростає невидима стіна відчуження... 5. чого і з означ., перен. Щільний ряд чи суцільна маса чого-небудь, що утворює перепону, перешкоду, завісу і т. ін. Усе лякало нас: трава, що тихо майоріла, і гаю дальнього стіна; Він зібрав усі сили, відштовхнувся від скелі, пробив тугу стіну повітря; Стіна очерету (Словник української мови); mit dieser Tat hast du eine Wand zwischen uns aufgerichtet «цим вчинком ти змурував перешкоду між нами»; das Feuer legte eine brennende Wand zwischen mich und sie «вогонь спалив перешкоду між мною та нею» (Digitales

Wörterbuch der deutschen Sprache); англ. 2. *A thing regarded as a protective or restrictive barrier* «річ, що слугує як захисний чи обмежувальний бар'єр», *on three sides 12-metre high walls form a barrier between the two factions* «з трьох боків 12-метрові стіни утворюють бар'єр між двома фракціями», *without these protective walls, the going becomes significantly more delicate* «без цих захисних перешкод рух стає все більш делікатним» (English Oxford Living Dictionaries).

Рівноцінністю переносних значень характерна в досліджуваних мовах лексема укр. *факел* / нім. *die Fackel* / англ. *torch*, що використовується на позначення «просвітлення». В основу метафоричної транспозиції покладена подібність за функцією «освітлювати»: пор. укр. 2. *чого, перен. Про те, що містить у собі, несе із собою істину, знання, освіту, свободу тощо; З щирим серцем і безтрепетною рукою засвітили вони [декабристи] факел боротьби із самодержавством, запалили ту іскру, з якої розгорілося полум'я революції; Тепер увесь світ бачить, на яку небувалу височінь піднесли факел соціалізму Комуністична партія, радянський народ* (Словник української мови); нім. *dichterisch, bildlich Sinnbild des Leuchtenden, der Erleuchtung; die Fackel der Wahrheit in die Finsternis tragen* «нести істину в п'тьму»; *die Fackel des Geistes, der Vernunft, der Wissenschaft entzünden* «запалити факел душі, розсудливості, науки» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache); англ. 2: *something (such as tradition, wisdom, or knowledge) likened to a torch as giving light or guidance pass the torch to the next generation* «щось (наприклад, традиція, мудрість, знання) порівнюється з факелом, оскільки він передає наступному поколінню світло та правління» (Merriam-Webster's Collegiate Dictionary).

Найменування укр. *шапка* / нім. *die Mütze* / англ. *cap* використовується у трьох мовах на позначення «покриття» чого-небудь. В українській мові зафіксовано декілька лексико-семантичних варіантів значення для цієї номінації: // *Покриття верхньої частини гори (перев. снігове); Жодна вершина Кримських гір не зберігає на літо снігової шапки; Гори стояли навкіл, німі, похмурі, вкриті шапками снігів // чого, у сполуч. з ім. дим, курява, піна і т. ін. Те, що покриває верх чого-небудь, клубочиться, знаходиться над чимось; Руда шапка куряви виросла в хмару, яка швидко насувалась; Причавівся жар в печі під сивою шапкою попелу* (Словник української мови). Треба відзначити, що на лексичному рівні німецька номінація фіксує лише сему *Kopfbedeckung* «покриття для голови», однак назва використовується для позначення покриття

гори: *der Berg hat eine Mütze; der Berg trägt eine (weiße) Mütze* (Langenscheidt Online Wörterbücher). Натомість в англійській мові спостерігаємо: 4. *A summit or top, as of a mountain* «верхівка або вища точка, що стосується гори» (Dictionary. Encyclopedia and Thesaurus); 4. *an overlaying or covering structure* «структура, яка накладається або щось покриває» (Merriam-Webster's Collegiate Dictionary).

Назва укр. *ключ* / нім. *der Schlüssel* / англ. *key* має в досліджуваних мовах також спільне переносне значення. За «Енциклопедичним словником символів культури України» ключ є символом «влади; можливості все відкривати і закривати; звільнення; таємниці; посвячення; духовної могутності; містичних таємниць; доступу до знань; початку весни, життєдайної сили; оберіг» (Енциклопедичний словник символів культури України, 2015: 352). На лексичному рівні в українській, німецькій та англійській мовах найменування артефакту позначає «засіб розуміння»: пор. укр. *засіб для розуміння, розгадування когось, чогось, для оволодіння чимось* (Словник української мови), нім. *Mittel zum Erschließen des Verständnisses einer Sache, eines Menschen* «засіб для розуміння речі, людини» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache), англ. *A thing that provides a means of achieving or understanding something* «річ, яка забезпечує засіб досягнення або розуміння чого-небудь» (English Oxford Living Dictionaries). Механізмом трансформації є метафоричне перенесення за основним призначенням артефакту «для відмикання»: пор. укр. *Здається, Турбай знайшов ключі до темних душ сектантів...* (Словник української мови, там само), нім. *Fleiß und Umsicht sind der Schlüssel zum Erfolg* «старанність та обережність є ключами до успіху» (Duden Wörterbücher); англ. *discipline seems to be the key to her success* «здається, дисципліна є ключем до її успіху» (English Oxford Living Dictionaries).

В українській мові найменування артефакту *дзеркало* позначає «відображення». Передумовою виникнення метафоричного перенесення є подібність за функційним призначенням, оскільки артефакт використовується для відображення предметів, які перед ним перебувають. *Дзеркало – 2. чого, перен. Про те, що є відображенням яких-небудь явищ, процесів і т. ін.* (Словник української мови). Аналогічне переносне значення має німецька назва *der Spiegel* та англійська *mirror*: пор. нім. *seine Romane sind ein Spiegel unserer Zeit* «його романи є відображенням нашого часу»; *das Werk ist ein getreuer Spiegel unseres Lebens* «робота

є точним відображенням нашого життя» (Duden Wörterbücher); англ. 2. *Something that faithfully reflects or gives a true picture of something else* «щось, що вірно відображає або дає істинну картину чогось іншого»; *the press is a mirror of public opinion* «преса – відображення публічної думки» (Dictionary. Encyclopedia and Thesaurus).

За вектором «конкретне – абстрактне» найменування укр. *нитка* / нім. *der Faden* / англ. *thread* набуло переносного значення «напрямок». Основою для такого перенесення стали міфологічні уявлення про нитку людського життя, яка знаходиться в руках богинь долі. У давній міфології такими є мойри – три сестри: Клото пряде життєву нитку, Лахесіс визначає по ній долю людини, а Атропос перерізає її. У слов'янських народів творцем «нитки життя» вважалась богиня Мокоша, яку в християнстві замінила Параскева-П'ятниця (Енциклопедичний словник символів культури України, 2015: 113). Цей компонент переносного значення притаманний для всіх досліджуваних мов: пор. укр. // *Послідовність, основний напрямок чого-небудь*; – *Ох, сміх тепер, – стуляючи нитку перерваної розмови, почала знову Мар'я*; *Хотів одразу заговорити про бажане, передумане, та враз загубив нитку думок* (Словник української мови), нім. *c) übertragen gedanklicher Zusammenhang, gedankliche Entwicklungslinie* «перен. розумовий зв'язок, розумова лінія розвитку»; *er hat während der Rede den Faden verloren* «під час виступу він загубив хід думок»; *der Faden der Unterhaltung, Rede riss ab* «хід розмови, промови перервали»; *den Faden des (abgebrochenen, unterbrochenen) Gesprächs wieder aufnehmen* «поновити хід перерваної розмови»; *den Faden wiederfinden* «відновити напрямок» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache); англ. *3 a : a line of reasoning or train of thought that connects the parts in a sequence (as of ideas or events)* «лінія міркувань або думки, що послідовно з'єднує частини (як, наприклад, ідеї або події)»; *lost the thread of the story* «втратити суть історії» (Merriam-Webster's Collegiate Dictionary).

Заслуговує на увагу те, що одним із компонентів значення для найменування укр. *нитка* / нім. *der Faden* / англ. *thread* є «зв'язок». Передумовою виникнення метафоричного перенесення є подібність за функційним призначенням артефакту, який сполучає щось: пор. укр. 2. *перен. Те, що поєднує, зв'язує з ким-, чим-небудь*; *Рідна хата, мов та квітка, Що скрашає весь квітник. З рідним краєм якась нитка Тебе зв'язує навик*; *Шевченко, однодумець Добролюбова і друг Черни-*

шевського, нерозривними нитками зв'язаний був з російською культурою (Словник української мови); нім. *b) übertragen Beziehung, Verbindung, Verbindungslinie* «перен. відношення, зв'язок, лінія зв'язку»; *Jeder Faden des Großbetriebes lag in ihrer Hand* «кожний зв'язок великого бізнесу знаходився і її руках»; *zwischen den feindlichen Parteien die zerrissenen Fäden verknüpfen* «скріпити розірвані зв'язки між ворогуючими партіями» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache), англ. *figurative* 'the thread that bound them had snapped' «зв'язок, який їх об'єднав» (English Oxford Living Dictionaries).

Незважаючи на те, що було зафіксовано багато схожостей, зустрічаються також відмінності між метафоричними переосмисленнями. Так, в українській мові переносне значення має безеквівалентна назва хата. Це найменування не має відповідника в німецькій та англійській мовах, тому є безаналоговим і по відношенню до переносного значення. Треба відзначити, що вагоме символічне навантаження артефакт отримав як предметний символ: «*Хата – символ Всесвіту; батьківщини, рідної землі; безперервності роду; тепла, затишку; святості; добра й надії; материнської любові; захисту й допомоги*» (Енциклопедичний словник символів культури України, 2015: 825). Як бачимо, артефакт є втіленням найбільших українських народних цінностей, що відобразилося і на переносному значенні лексеми, що позначає «притулок». Ця трансформація відбулась за допомогою метафоричного перенесення, в основі якого подібність за функційним призначенням артефакту – забезпечувати людей житлом: // *Тимчасове пристановище для кого-небудь*; *Смеркло. – Збирайтеся, бабо, – каже мама, – та йдіть шукати хати на ніч, а то пізно буде*; *Не стало видно ні хутора, ні полтавського стовпового шляху, тільки невиразно бовваніла табірна хата, в якій збиралися ночувати орачі* (Словник української мови). У німецькій мові безаналогового переносного значення «блокування» набуло нім. найменування *der Riegel* «засув» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache), а англ. назва *fence* «паркан» позначає «захист» (English Oxford Living Dictionaries).

У німецькій мові переносне значення має номінація артефакту *der Anker* – «якір», яка позначає «підтримку», «опору». Артефакт використовується для «для утримання на місці суден», а отже підтримує засіб пересування у воді: *diese Überzeugung war ihm ein fester, starker, schwacher; der einzige, letzte Anker im Leben* «це переконання було для нього міцною, сильною, незначною, єди-

ною підтримкою у житті» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache). Англійська назва *anchor* має аналогове переносне значення. В українській мові не зафіксовано переносного значення.

Найменування артефакту укр. *щит* / англ. *shield* має в українській та англійській мовах переносне значення «захисту». Подібність за функційним призначенням є основою метафоричної транспозиції, яка стала механізмом такої трансформації. Пор. укр. // *перен. Про те, що є опорою, оплотом, прикриттям, захистом від чогось (нападу ворога, неприємних дій, почуттів і т. ін.); Безсмертна ти в віках, о Арміє Червона, народів щит і меч, надія і любов!; І я трудом за мир стою, Стою за цілий світ! Вітчизну славу я свою, – Всіх народів щит!; Під Ленінградом не було жодної дивізії, в якій не билися б моряки-балтійці. Могутня далекобійна артилерія флоту служила надійним вогневим щитом, основою оборони близьких підступів до міста-героя; – Оленка обстоює думку, що кохання само вже є найкращим охоронним щитом проти зради і ... взагалі всякого роду спокус; – Так от що я вам скажу про ту теорію. Вона – величезна помилка або фальшивий щит, за яким так любляють ховатися непрямодушні, вбогі на хоробрість серця* (Словник української мови); англ. 2. *a person or thing providing protection* «особа або речі, що забезпечують захист»; *He sells the bamboo to supplement his income and provide a natural shield for his small coffee plantation* «Він продає бамбук, щоб доповнити свій дохід і забезпечити природний захист для своєї маленької плантації кави»; *It's like Mother Nature provided us with a shield from the outside world* «Це як Мати Природа надала нам захист із зовнішнього світу» (English Oxford Living Dictionaries). У німецькій мові таке переносне значення не зафіксоване для відповідної номінації.

Слід відзначити, що в українській та англійській мовах найменування укр. *покривало* / англ. *cover* також позначає «покриття», «захист», що простежується на лексичному рівні та являє собою один з лексико-семантичних варіантів. Натомість у німецькій мові жодного такого лексико-семантичного варіанта значення не було виявлено. Пор. укр. *те, що укриває собою, ховає під собою що-небудь* (Словник української мови), англ. *shelter or protection sought by people in danger* «притулок або захист, який шукають люди в небезпеці» (English Oxford Living Dictionaries).

Переносне значення має в українській та англійській мовах назва артефакту на позначення харчового продукту укр. *соус* / англ. *sauce*, що означають «доповнення». Артефакт викорис-

товується як приправа до певної страви, а отже, як певне доповнення. За «Словником української мови» *соус* – 2. *перен. Те, що супроводжує або доповнює основне, головне. Всі ті факти чисто економічні не раз і зовсім непотрібно підливає [редакція] національним соусом* (Словник української мови).

Заслужують на увагу переносні значення, що має найменування укр. *сік* / нім. *der Saft* / англ. *juice*. Українська назва та англійський відповідник використовуються на позначення «енергії»: пор. укр. / *перен. Енергія, сили, які витрачають у праці або під час якої-небудь діяльності* (Словник української мови), англ. *A person's vitality or creative faculties* «життєві сили або творчі здібності людини» (English Oxford Living Dictionaries). Сік – напій, що виготовляють із різних фруктів та овочів. Тіло людини складається з рідини так само, як сік є основною складовою частиною овочів та фруктів. У цьому випадку сік є тією енергією, яка живить різноманітні плоди. Наприклад: укр. *Не забудьте ж діток Ви тоді убогих, .. Що для вас, панята, Віддали всі соки* (Словник української мови), англ. *That's what you need to stimulate the creative juices!* «це те, що вам потрібно для стимулювання творчої енергії!», *When we're excited about a project, our creative juices and mental faculties are in full gear* «Коли ми збуджуємося над проектом, наша творча енергія та розумові здібності діють у повному обсязі», *But the creative juices have somewhat dried up – for now – and I think it's time I took a break from writing* «Але творча енергія дещо вичерпалась – натепер – і я думаю, що прийшов час, коли я зробив перерву в написанні» (English Oxford Living Dictionaries). Ще одне переносне значення «струм» було виявлено для німецької та англійської назви: нім. *Salopp elektrischer Strom* «фамільярно електричний струм» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache), англ. *electric current* «електричний струм» (Dictionary. Encyclopedia and Thesaurus). Можна припустити, що сік наділяє плоди енергією так само, як струм забезпечує електроенергію. Наприклад: нім. *auf der Leitung ist (kein) Saft* «на лінії є (немає) струм(у)» (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache), *die Batterie hat keinen Saft mehr* «батарея більше не має струму (не заряджена)» (Duden Wörterbücher); англ. *Switches, outlets and fixtures are the gateways through which your electrical juice pours* «Вимикачі, розетки та світильники є воротами, через які потрапляє ваш електричний струм», *You need electric juice to mix up all those fruity summer drinks..* «Вам потрібен електричний струм, щоб змішувати всі

ці фруктові літні напої...» (English Oxford Living Dictionaries).

Висновки. Аналіз метафоричних переосмилень найменувань артефактів, що відбуваються за вектором «конкретне – абстрактне» в українській, німецькій та англійській мовах, дав змогу встановити подібності та відмінності метафоричних транспозицій у трьох досліджуваних мовах. Зафіксовані схожості в набутті назвами артефак-

тів переносного значення полягають у частковому збігові фрагментів реального світу в різних культурах, оскільки людині притаманна здатність однакового сприйняття об'єктивного світу, що має психічне підґрунтя. Виявлені відмінності можна пояснити властивостями асоціативного механізму різних мовних свідомостей, що вказують на специфіку національно-образної картини світу та розкривають її унікальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
2. Склярєвская Г. Н. Метафора в системе языка. Санкт-Петербург : Наука, 1993. 152 с.
3. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/sum>
4. Dictionary. Encyclopedia and Thesaurus. URL: www.thefreedictionary.com
5. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache URL: <https://www.dwds.de/>
6. Duden Wörterbücher. URL: <http://www.duden.de/>
7. English Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>
8. Langenscheidt Online Wörterbücher. URL: <https://de.langenscheidt.com/>
9. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>

REFERENCES

1. Entsiklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy [Encyclopaedical dictionary of the signs of Ukrainian culture] / za zag. red. V.P. Kotsura, O. I. Potapenko, V. V. Kuybidu. 5-e vyd. Korsun-Shevchenkivskiy: FOP Gavrychenko V.M., 2015. 912 p. [in Ukrainian].
2. Sklyarevskaya H. N. Metafora v sisteme yazyka. Spb: Nauka [Metaphor in the system of the language], 1993. 152 p. [in Russian].
3. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. URL: <http://sum.in.ua/s/sum> [in Ukrainian].
4. Dictionary. Encyclopedia and Thesaurus URL: www.thefreedictionary.com
5. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache URL: <https://www.dwds.de/>
6. Duden Wörterbücher URL: <http://www.duden.de/>
7. English Oxford Living Dictionaries URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>
8. Langenscheidt Online Wörterbücher URL: <https://de.langenscheidt.com/>
9. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary URL: <https://www.merriam-webster.com/>